

Н. П. Павлів-Самоїл

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету «Львівська політехніка»,
 доцент кафедри цивільного права та процесу
 канд. юрид. наук, доц.

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕНИХ ПРАВ

© Павлів-Самоїл Н. П., 2019

Стаття присвячена розкриттю питання порушених прав, що змушує до міграції, – порушення права на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання, свободи політичних переконань, рівності за національною ознакою, розмежування понять вимушено переселені особи та вимушені мігранти. Обґрунтовано визнання першоосною для причини вимушеної міграції, порушення прав людини та громадянина.

Ключові слова: міграція; вимушена міграція; права людини і громадянина; порушення прав; міграційний рух.

Н. П. Павлів-Самоїл

ВЫНУЖДЕННАЯ МИГРАЦИЯ КАК СЛЕДСТВИЕ НАРУШЕННЫХ ПРАВ

Статья посвящена раскрытию вопрос нарушенных прав, вынуждает к миграции - нарушение права на безопасную для жизни и здоровья окружающую природную среду, надлежащие, безопасные и здоровые условия труда, проживания, обучения, свободы политических убеждений, равенства по национальному признаку и тому подобное. Разграничение понятий вынужденно переселенные лица и вынужденные мигранты. Обосновывается признание первоосновой для причины вынужденной миграции, нарушения прав человека и гражданина.

Ключевые слова: миграция; вынужденная миграция; права человека и гражданина; нарушения прав; миграционное движение.

N. P. Pavliv-Samoyil

Institute of Jurisprudence and Psychology
 Lviv Polytechnic National University
 Department of Civil Law and Process

FORCED MIGRATION AS THE RESULT OF VIOLATED RIGHTS

This article deals with issue of the violated rights that forces them to migrate - violation of the right to live in a safe and ecologically balanced environment, appropriate, safe and healthy conditions for work, residence, education, freedom of political convictions, ethnic equality, etc. Divides the notions of the forcibly resettled persons and forced migrants. Substantiates recognition of the causes of forced migration violation of human and civil rights as the key factor.

Key words: migration; forced migration; human and civil rights; violation of rights; migration movement.

Постановка проблеми. Катастрофічної ситуації набуває порушення прав людини і громадянина, що призводить до вимушеної міграції. Основна проблема посталих питань такої міграції: все частіше стає непередбачуваною, непрогнозованою, врегулювання руху міграційних процесів набуває ситуативного, спонтанного характеру, оскільки загрозливого стану набуває екологія та геополітична ситуація – дві основні причини і наслідки взаємозалежних сфер, які диктують розвиток усіх світових тенденцій. Дисбаланс у цих сферах породжує зміни суспільно усталеного життя, порушення прав людини і громадянина, що змушує шукати нові заходи, засоби і механізми не тільки відновлення порушених інтересів та прав вимушених мігрантів, а й узгодження їх з іншими суб'єктами суспільства. Незважаючи на непередбачуваність, необхідно дотримуватись принципу максимального захисту прав та інтересів двох сторін цього складного процесу, вимушених мігрантів та громадян які їх приймають.

Мета статті – дослідити порушені права людини і громадянина як першоджерела «негативних» причин, що спонукають до вимушеної міграції. Визначення причин, які змушують особу шукати іншого місця проживання, надзвичайно багато, тому постає необхідність обґрунтування взаємозалежності порушених прав та інтересів людини та громадянина та вимушеною міграцією, пошуком методів їхнього відновлення, а не переселенням.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідженням причин міграції загалом та вимушеної зокрема, що враховували сучасний стан та прогнозування поведінки міграційного руху, його масштаб, посилюється увага дослідників у періоди економіко-політичної, екологічної та культурної криз. Займалися пошуками визначення причин та методів вирішення проблем негативного впливу міграції на суспільство низка науковців, зокрема: Лібанова Е. М., Надрага В. І. Бортник Н., Шульга М. Шиманська К. В. та ін.

Виклад основного матеріалу. У Загальній декларації прав людини сформульовані права, які є беззаперечними та основними у сфері визначення свого місця проживання, місця свого перебування і заборони їх порушення. Відповідно до Декларації: кожна людина має право покинути будь-яку країну, зокрема і свою власну, і повертатися в свою країну; кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком; кожна людина має право на громадянство. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство. Зазначені вимоги забезпечення прав людини і громадянина поширюються на всі країни, але зазвичай строго дотримуються тільки в Європі. В період теперішньої економіко-політичної кризи у значній кількості країнах ці правила не завжди виконуються.

Причин, які змушують осіб шукати іншого місця проживання, надзвичайно багато. Крім широкого кола «позитивних» причин: економічного стимулу, пошуку до самореалізації, возз'єднання родин, які спонукали осіб мігрувати, варто назвати інші «негативні», які є вимушеною мотивацією до міграції, до пошуку іншого місця проживання.

Беззаперечним є той факт, що вимушена міграція породжується порушенням основних прав людини і громадянина, закріплених у багатьох правових документах. Серед них: порушення права на: безпечне для життя і здоров'я та навколишнє природне середовище; права на охорону здоров'я, медичну допомогу, право на свободу віросповідання, права на свободу політичних та релігійних переконань є причиною вимушеної міграції. Особи, які вимушені мігрувати, належать до вразливої категорії, оскільки перебувають в умовах, незвичних для їхнього життя, що спричиняє психологічний дискомфорт у період адаптації до нових обставин.

Насамперед треба зазначити, що, на відміну від добровільної міграції, коли соціальний статус особи у більшості випадків покращується, результатом вимушеної міграції є значне його погіршення та часткова чи повна втрата добробуту та раніше отримуваних доходів. Під вимушеністю ми розуміємо відсутність позитивної мотивації для переміщення, а також зміну умов

проживання, за якої стає неможливим нормальна життєдіяльність чи виникає реальна загроза безпеці за відсутності перспективи нормалізації ситуації [1, с. 122; 2, с. 137].

Поняття, причини вимушеної міграції законодавчо не встановлені, що стосуються поняття внутрішньо переміщених осіб, вимушених переселенців то законодавство не визначає усіх причин такого переселення. На нашу думку, зазначені поняття різні, тому вимагають окремого визначення у законодавстві та визначення причин, механізми їхнього регулювання, оскільки не всяка вимушена міграція є примусовою міграцією.

Але зосередимо увагу на порушених правах осіб, що спонукає до руху вимушеної міграції, яка не завжди є передбачуваною, контрольованою і не завжди переходить у процес вимушеного переселення, не завжди вимушені мігранти набувають статусу внутрішньо переміщених осіб чи вимушено переселених, відмінність також за механізмом переселення та примусом.

Необхідно зазначити, що ще у 1994 році Організація Об'єднаних Націй з-поміж найвагоміших причин, що спричиняють виникнення міграційних потоків з однієї держави в іншу, назвала економічну нерівність, бідність, погіршення умов навколишнього середовища, порушення прав людини, відсутність у певних регіонах світу миру і безпеки. Іноді достатньо лише однієї з цих причин, щоб людина залишила місце свого постійного проживання і вдалася до міграції. Однак, доводиться констатувати, що впродовж останніх десятиліть цих причин стає все більше, і не можна з упевненістю назвати, яка з них стає найголовнішою [3, с. 83]. Варто зазначити, що причини міграції визначені ООН є актуальними і сьогодні, вони також є причинами міграції, зокрема і внутрішньої.

Розглядаючи вимушену міграцію, варто розглянути окремі порушення прав людини і громадянина, які змушують особу до міграції, до вимушеної міграції.

Одне із порушених прав, яке змушує до міграції – порушення права на безпечне для життя і здоров'я та навколишнє природне середовище, належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання тощо. Зокрема, аналіз наслідків зміни клімату приводить до висновку, що вони є результатом неконтрольованого антропогенного впливу, глобальної бездіяльності міжнародних інституційних суб'єктів та вимагає скоординованих міжнародних заходів, оскільки посилення негативних екологічних наслідків та загострення екологічних проблем посилять також і дисбаланси економічного та соціального розвитку у світі. В цьому аспекті найвразливішими до природних катастроф та екологічних проблем є саме країни, що розвиваються, оскільки їм економічно важче протистояти відповідним негативним впливам зовнішнього природного середовища [4, с. 137].

Як один із таких прикладів порушення права на безпечне для життя докільля, що спричинило масову вимушену міграцію, є Чорнобильська катастрофа. Внаслідок цієї трагедії велика кількість осіб змушена була виїхати зі свого місця проживання. За даними майже 25 років, що минули, за сприяння держави мігрувало понад 52,2 тис. сімей або 165 тис. осіб, з них: 91,2 тис. осіб – евакуйовані у 1986 р. та понад 74 тис. переселенців із зон 2–4 [5, с. 7].

Ми погоджуємось з Н. В. Гунько, що відповідно до досвіду досліджень міграційного руху, спричиненого техногенною екологічно-гуманітарною катастрофою, можна стверджувати, що у випадку аварії на АЕС можливі певні варіанти розвитку подій для населення, а саме: евакуація (термінове організоване примусове виселення), організоване переселення (добровільне або гарантоване), відмова від виїзду з небезпечної зони, стихійна міграція (терміновий самостійний виїзд) [6, с. 38], однак за будь-якого варіанта розвитку подій, переселення у кожному випадку матиме ознаки вимушеної міграції. Державою хоча були враховані побажання переселених осіб, географічне розміщення вимушених мігрантів та інше, але надзвичайно багато негативних наслідків відчувають на собі мігранти. За таких умов порушується звичайний, сталий побут значної кількості осіб, змушення до міграції в чужі для них регіони, відповідно психологічно важкий період адаптації та соціалізації у новому суспільстві, відбиток на внутрішньому психологічному стані, необхідності пошуку роботи, школи, садочку та інших заходів, необхідних для нормального життя. Така міграція негативно впливає на фізичний та психологічний стан мігрантів та стан сімейних

стосунків. Вимушені мігранти змушені залишати усе своє набуте майно і це важкий стрес, оскільки особа асоціює себе з певною історією свого життя та певними надбаннями, колом осіб, з якими проживали поряд протягом певного періоду, що внаслідок цієї вимушеної міграції втрачається.

З огляду на вище вказане, варто зробити висновок, що порушення права на безпечне для життя довкілля тягне за собою, зазвичай, порушення права на вільний вибір місця проживання, місця роботи та право недоторканості особистого життя та інші порушені права, оскільки змушує особу шукати інше місце проживання і немає підтвердження, що воно стане таким же комфортним і «своїм» для вимушеного мігранта.

Така екологічна катастрофа непередбачувана та вимагає вирішення її у порядку ситуативності, на прикладі Чорнобильської проблеми світові держави мають робити висновки для уникнення такої ситуації вдруге. Але 11 березня 2011 р. сталася аварія на АЕС Фукусіма-1 у Японії, майже через 25 років після аварії на Чорнобильській АЕС в Україні. Але розвиток подій у Японії показав, що незалежно від причин катастрофи та соціально-економічного розвитку держави, вона мала майже такий сценарій, що і в Україні: спочатку – замовчування інформації, намагання своїми силами ліквідувати ушкодження, заспокоювання населення, а потім – визнання серйозності події перед власним народом та світовим співтовариством. Уроки Чорнобилю на цьому етапі не було враховано [6, с. 40].

Чорнобильську проблему суспільство усвідомило та досі вирішує ті проблеми, які вона спричинила та намагається компенсувати порушене право вимушеним мігрантам.

До порушення прав людини і громадянина також спонукають інші види екологічних загроз таких як: екстремальні кліматичні події, водні загрози, грязьові потоки, цунамі, повені, втрата родючих ґрунтів через їхнє вимивання, виверження вулканів, тектонічні зсуви, інша сейсмічна активність, унаслідок чого порушується право на безпечне довкілля, належну охорону здоров'я та вибір місця проживання.

Сьогодні суспільство стикнулось із загрозовою масштабною екологічною небезпекою, що вимагає масової вимушеної міграції та негайного їх врегулювання для збереження спокою усього суспільства. Соціальний і економічний розвиток, перебування країн у стані війни, збільшує тиск на довкілля і, як наслідок, спричиняє його зміни у напрямку погіршення, або навіть до стану неможливості проживання на відповідній території.

З одного боку, і сама сутність природних катастроф така, що ефекти частини із них (стихійні лиха) відчутні одразу та провокують раптові міграційні переміщення. Інші ж (тривалі кліматичні зміни) трансформують соціально-економічне становище населення протягом певного періоду, змінюючи також і статево-вікову структуру населення (наприклад, шляхом зниження рівня фертильності тощо), що в довгостроковій перспективі визначає структуру робочої сили країни чи регіону, освітньо-професійний рівень та спричиняє деформацію міграційних мотивів та детермінантів їх формування, які переважали в суспільстві протягом минулих поколінь [4, с. 142]. Із зазначеного вище, варто дійти висновку, що так чи інакше поступові зміни в екологічній сфері спричиняють до глобального руху суспільства та вимагають прийняття рішень перспективного характеру для уникнення масової вимушеної міграції.

Іншим видом порушення прав, які спонукають до вимушеної міграції, в окремих випадках це навіть примусова депортація, що є найвищим проявом порушення прав людини і громадянина, на нашу думку це прояв приниження гідності особи через політичні, релігійні переконання, належність то того чи іншого громадянства. Історія нашого суспільства має велику кількість таких прикладів, зокрема таке порушення прав історично проводилось в Україні і проводиться на даний момент (в АРК та на територіях проведення антитерористичної операції).

Так, до прикладу порушених прав необхідно віднести осіб насильно депортованих у 40–50 роках з України за етнічною ознакою, або члени їхніх сімей. Після політичної реабілітації, що була проголошена 14 грудня 1989 року в Декларації Верховної Ради СРСР «Про визнання за незаконні та злочинні репресивних актів проти народів, підданих насильницькому переселенню, та про забезпечення їх прав», вони дістали змогу повернутися на свою батьківщину. Таку можливість отримали кримські татари, німці, вірмени, греки, болгары [7]. У зазначений період значна кількість

осіб змушена мігрувати змінюючи прізвища, імена, розриваючи сімейно-родинні стосунки внаслідок їхньої дискримінації.

Ми погоджуємось, що проблема вимушеної міграції має не лише кількісний, але й часовий вимір. Зараз в Україні налічується найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб у Європі з часів завершення Другої світової війни. За різними оцінками, понад мільйон мешканців Донецької, Луганської областей та АР Крим вимушено змінили місце проживання; половина з них – діти, інваліди та особи похилого віку. Більшість вимушено переселених осіб географічно розташовані у районах, що близькі до їхніх домівок і перебувають під контролем українського уряду. Значна кількість вимушено переселених осіб також переїхала до першої лінії областей, прилеглих до Донбасу, – Харківської, Дніпропетровської та Запорізької. Те, що переселенці залишаються неподалік від дому, означає, що вони прагнуть підтримувати тісні зв'язки із залишеними вдома членами сімей та турбуються про долю майна, а також передбачають для себе можливість повернення. Зараз у цих регіонах кількість місць для можливого розселення зменшилася, але, незважаючи на наявність місць для проживання на Заході України, більшість вимушено переселених осіб не хочуть їхати через усю країну, щоб скористатися з таких можливостей розміщення [2, с. 136]. Крім вимушено переселених осіб (організовано переселених), значна частина осіб вимушено мігрували самостійно.

Наступним періодом вимушеної міграції на Україні став період який вторгнення на її території агресора, досі триває. Вимушеними мігрантами стають особи яких порушується право свободи політичних переконань, політичної думки, тобто переконань громадян України, які проживають у східних областях, АРК щодо визнання цих територій українськими і необхідності органів державної влади України на цих територіях і можливості підпорядковуватись тільки органам державної влади України, саме порушення цих прав і спричинило значну кількість осіб до вимушеної міграції.

Ситуація, яка складається на територіях проведення антитерористичної операції в Україні та у інших країнах, що перебувають у стані війни, також порушують права осіб на безпечні умови проживання та належну охорону здоров'я, що також є ще одною «негативною» підставою до вимушеної міграції.

Беззаперечно, погоджуємось з Я. М. Пилинським, що при аналізі загальносвітових міграційних тенденцій, розуміння того, що спонукає громадян різних держав (зокрема й України) залишати свої домівки, які наслідки у короткостроковій та довгостроковій перспективі, чекають нас і як на країну реципієнта, і як на країну донора, повинні стати складовою формування внутрішньої та зовнішньої урядової політики. Війни, революції, переслідування за політичними й релігійними ознаками, міжетнічні конфлікти примушують людей покидати місця проживання й шукати притулку. Не менш важливими причинами міграції бувають природні та техногенні катастрофи – повені, землетруси, пожежі, виверження вулканів, тайфуни, аварії на АЕС, що призводять до значних людських жертв, руйнувань і змін усталеного способу життя. Переміщення великих мас людей бувають викликані рішеннями, ухваленими урядами. Чого варті лише примусові переміщення цілих народів у Радянському Союзі та Китаї в ХХ столітті [8, с. 18]?

Своєю чергою, сучасний розвиток суспільства у напрямку глобалізації усіх суспільних процесів ставить нові виклики за масовими вимушеними міграціями, ставить держави на роздоріжжі між забезпеченням прав та інтересів вимушених мігрантів та прав та інтересів власних громадян. Сучасне суспільство будується на принципах відкритості, рівності, взаємоповаги і взаємодопомоги, оскільки з порушенням права на безпечне для життя довкілля, порушення прав людини і громадянина може стикнутись кожна держава. Зі загрозливим збільшенням кількості вимушених мігрантів, з поширенням терористичних актів, суспільство стикається з проблемою узгодження інтересів: забезпечення безпеки вимушеним мігрантам чи власним громадянам.

Політичні дебати стосовно того, наскільки відкритою для міграції має бути держава, триватимуть доти, поки діє цей спосіб упорядкування людського співіснування. Важливо зважено

оцінювати загрози та переваги відкритого суспільства, нейтралізуючи ризики, сповна користуватися перевагами [8, с. 21].

Цілком погоджуємось, що ЄС потребує консенсусу для відходу від пошуку ситуативних рішень і вироблення довгострокової стратегії, яке полягатиме не лише в укріпленні морських кордонів, програмі переселення та впровадженні інтеграційних механізмів для тих, хто уже прибув в Європу, але і у розбудові та ресурсозабезпеченні цих механізмів в Туреччині, Лівані та Йорданії, щоб попередити міграцію в ЄС [9].

Оскільки вимушена міграція – це не вирішення проблем, це не панацея від проблем, які виникають у суспільстві через порушення прав людини і громадянина, необхідно шукати нові підходи до мінімізації випадків порушення прав, а шукати нові методи захисту екології, вирішення політичних проблем невоєнними методами, жорстко реагувати на країни, які не поважають норми міжнародного права.

Не тільки країни ЄС, а й Україна також стикається з проблемою захисту прав власних громадян у ситуації, яка склалась на цьому історичному етапі. Незважаючи на правове регулювання, статус вимушених мігрантів, забезпечення соціального захисту цих осіб – це мінімум, що країна може зробити для українських громадян. Зазначені особи так чи інакше надіються на повернення до попереднього місця проживання. Надзвичайно важка ситуація з порушення прав людини і громадянина склалась в АРК, вкотре жителі півострова змушені стикатись з вимушеною міграцією через порушення свободи політичних переконань, дискримінації кримських татар, стикаються з проблемою вимушеного переселення для захисту власного життя та життя своїх рідних.

Тому перед Україною стоїть надскладне завдання рухатись до відновлення порушених прав власних громадян. Надскладне, оскільки такої складної практики протягом своєї незалежності не мала.

Без огляду на те, які порушені права спонукали до вимушеної міграції необхідно визнати, що це не якийсь окремих процес, що розгортається як самоданість, як таке, що випадає із ряду подій, які відбуваються у суспільстві. Все набагато складніше. Міграційні проблеми – лише одна із граней системної кризи, яку переживає суспільство: політичної, світоглядної, економічної, соціальної, ціннісної, культурної [7].

Висновки. Необхідно зробити висновки, що у ситуації, яка склалась у світі з вимушеною міграцією, не можна кожній сучасній державі тримати позицію невизначеності і неясності механізмів вирішення цих проблем. Кожна держава має визначити щонайменше механізми сприйняття, впливу стосовно найближчих перспектив, для примусово внутрішньо перемішених осіб, вимушених мігрантів, вимушених переселенців, найактуальнішою проблемою стає пошук своєрідного оптимуму між адаптаційною стратегією виживання та установкою індивідуума на активні дії з метою повноцінної участі у суспільстві. Кожна держава, крім декларування прав людини та громадянина, визнання рівності у реалізації своїх прав, повинна сприяти співпраці з іншими країнами, громадськими організаціями на випередження появи тих ситуацій, які б причиняли порушення прав людини та громадянина з подальшою вимушеною міграцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капінус О. Я. Особливості державного регулювання міграційних процесів в умовах збройного конфлікту на сході України. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.:* Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 2 (53). С. 119–124.
2. Надрага В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику». *Український соціум.* 2015. № 1 (52). С. 134.
3. Бортник Н., Жаровська І., Цьвок М. Спонукальні причини міграції в сучасних умовах. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»,* 2017. № 884. С. 80–88.
4. Шиманська К. В. Міграція людських ресурсів в умовах гео економічних трансформацій: регіональний вимір: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2017. 588 с.
5. Лібанова Е. М.

Чорнобильська катастрофа: 25 років потому. *Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка»*. К. № 2(16)2011. С. 3–18. 6. Гунько Н. В. Уроки Чорнобилю: екологічна міграція соціально-демографічні наслідки чорнобильської катастрофи. *Науково-економічний та суспільно-політичний журнал «Демографія та соціальна економіка»*. К. № 2(16)2011. С. 31–41. 7. Шульга М. Проблеми міграції. Права людини в Україні. *Інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини. Випуск 17*. К, 1996. URL: http://library.khpg.org/files/docs/Prava_Lud17.pdf. 8. Пилинський Я. М. Міграція у сучасному світі: до з'ясування причин та наслідків. *Наукові записки*. Том 69, Політичні науки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». К, 2007. С. 17–21. 9. Фітисова А., Солодько А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>.

REFERENCES

1. Kapinus O. Ya. *Osobly`vosti derzhavnogo reguluvannya migracijny`x procesiv v umovax zbrojnogo konfliktu na sxodi Ukrayiny`*. Teoriya ta prakty`ka derzhavnogo upravlinnya: zb. nauk. pr. X.: Vy`d-vo XarRI NADU «Magistr». 2016. Vy`p. 2 (53). pp. 119–124. 2. Nadruga V. I. *Problemy` vy`mushenoyi vnutrishn`oyi migraciji naseleння v konteksti koncepciyi «suspil`stva ry`z`y`ku»*. Ukrayins`kyj socium. 2015. No. 1 (52). pp.134–14. 3. Bortny`k N., Zharovs`ka I., Cz`vok M. *Sponuka`ni pry`chy`ny` migraciji v suchasny`x umovax*. Visny`k NU «L`vivs`ka politexnika» Seriya «Yury`dy`chni nauky`». 2017. No. 884. pp. 80–88. 4. Shy`mans`ka K.V. *Migraciya lyuds`ky`x resursiv v umovax geoekonomichny`x transformacij: regional`nyj vy`mir: monografiya*. Zhy`tomy`r: ZhDTU. 2017. 588 p. 5. Libanova E. M. *Chornoby`l`s`ka katastrofa: 25 rokiv potomu*. *Naukovo-ekonomichnyj ta suspil`no-polity`chnyj zhurnal «Demografiya ta social`na ekonomika»*. К. No. 2(16)2011. p. 3–18. 6. Gun`ko N. V. *Uroky` Chornoby`lyu: ekologichna migraciya social`no-demografichni naslidky` chornoby`l`s`koyi katastrofy`*. *Naukovo-ekonomichnyj ta suspil`no-polity`chnyj zhurnal «Demografiya ta social`na ekonomika»*. К. No. 2(16)2011. pp. 31–41. 7. Shul`ga M. *Problemy` migraciji. Prava lyudy`ny` v Ukrayini*. *Informacijno-anality`chnyj byuletен` Ukrayins`ko-Amery`kans`kogo Byuro zaxy`stu prav lyudy`ny`*. Vy`pusk 17. К. 1996. URL: http://library.khpg.org/files/docs/Prava_Lud17.pdf. 8. Py`ly`ns`kyj Ya. M. *Migraciya u suchasnomu sviti: do z`yasuvannya pry`chy`n ta naslidkiv*. *Naukovi zapysky`*. Том 69, Polity`chni nauky`. Nacional`nyj universy`tet «Ky`yev-Mogy`lyans`ka akademiya». К. 2007. pp. 17–21. 9. Fitisova A., Solod`ko A. *Migracijna kry`za v YeS: staty`sty`ka ta analiz polity`ky`*. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>.

Дата надходження: 01.02.2019 р.